

Fehér Renátó

Kik vagyunk, mire várunk, és mi történik velünk közben?

közművelődési kollázs és kaleidoszkóp

„Becsületesnek tartom magam, azt hiszem, hogy fölfogásom gyors és hogy munkában szívós vagyok.”

(József Attila: *Curriculum vitae*)

1

József Attila élete és költészete a magyar kultúra megkerülhetetlen hagyománya (ezen belül pedig a budapesti és a ferencvárosi, a szegedi, a makói, az öcsödi és a balatonszárszói identitás egyik lehetséges előtörténete). Fontos kulturális, szociális, oktatási, közművelődési, tehát (kultúr)politikai kérdés, hogy egy ilyen hagyományt hogyan lehet ápolni. És ami a kortárs és napi kulturális gyakorlat szempontjából a legfontosabb: hogyan lehet működésbe hozni, ha – mint az köztudott – *a működésben van a nyugalom*? Ugyanolyan szellemben, módszerrel és szókinccsel, mint hatvan vagy húsz éve? József Attilából indulunk ki, vagy inkább hozzá érkezünk meg? Műveltségi kérdésként kezeljük, évszámmak és memoriternek tekintjük, sikknek, emelkedett mottónak? Vagy inkább az írásai általi ön- és közösségépítésben és szemléletformálásban hiszünk? Megelégszünk alkalmi évfordulás megemlékezéssel, kávéházi anekdotával, sokadik emléktáblával, koszorúzás és esetlen tiszteletadással, sorsa feletti pszichologizáló sopánkodással? Vagy a hagyományához való tudatos odafordulással mai eszményeink és cselekvéseink kísérőjévé tesszük – hosszú távon? Mire várunk?

2

A kortárs viszonyainkhoz és kihívásainkhoz adaptálódni képes József Attila-eszmény lehet az egyik foglalat annak a szellemiségnek és érületnek, *szellemnek és szerelemnek*, amelyből az a kulturális és politikai ajánlat megfogalmazódhat, amellyel új önrendelkezést, beleszólást és befolyást szerezhethet *a dolgozó nép okos gyülekezete* saját élete felett, s ennek nyomán másik Magyarországot kényszeríthet ki. Egy olyan kulturális és politikai ajánlat, amely hajlandó tudomást venni arról, hogy az életünk mozaik: igenis számít, hogy mi van a nap és a hónap végén, velünk és másokkal, újra és újra. De nem feledkezik meg arról sem, hogy az életünk panorámakép, távlat, hosszútávfutás. Üveggolyó

tehát, és távolság. Egy olyan kulturális és politikai ajánlat, amely a szolidaritás plebejus közvetlenségét és a fölszabadulás vizionárius tágasságát egyként a magáénak vallja.

Kulturális és politikai ajánlatot tenni érdek- és értékalapon, mely érdekeket és értékeket az életünk tapasztalatainak (annak, amit láttunk és látunk, átéltünk és átélünk, tehát akik vagyunk és leszünk) és a szolidaritásunknak a közös megmunkálása által mutatjuk fel. Hogy aztán az érdek- és értékalapú kulturális és politikai ajánlat kísérletbe, gyakorlatba, közösségbe, lokális mintaprogramba, közvetlen segítségnyújtásba, intézményes közpolitikába, rendszerszintű változásba fordulhasson. Persze ez részben már folyamatos jelen idő, mégsem árt visszamenőlegesen és ismét aládúcolni, megerősíteni, következetesebbé tenni, kiterjeszteni, tisztábban látni, és így beszélni el újra és újra és újra.

3

De eközben mi történik velünk, mi történik a többiekkel? Mi történik a bajbajutottakkal, akiket a kilátástalanság nem hagy elaludni. Akiknek hitel- és közműtartozásuk és lakbérrelmaradásuk halmozódik. Akiket végrehajtás sújt vagy fenyeget. Vagy mindazokkal, akik még nem jutottak bajba, akikre csak leselkedik a baj. Akiknek van állandó munkahelyük. Akiknek nincs se hosszú távú megtakarításuk, se kenyérgondjuk. Akik épp a lakhatási szegénységi küszöb fölött élnek. Akik nem értik, hogy mégis mit kellene még tenniük ahhoz, hogy egyről a kettőre, kettőről háromra jussanak, hiszen kitartóak és elszántak voltak eddig is. Akik taposómalmot és mókuskereket emlegetnek, de még ellentartanak a lélektelenségnek. Akik sötétben kelnek és sötétben érnek haza. Akiket minden este megkörnyékezik az apátia, mégsem fásultak, de igenis fáradtak. Akikhez beköltözik az aggodalom, a kiszámíthatatlanság, és hozza magával a feszültséget, a türelmetlenséget – önmaguk iránt és a szeretteik iránt is. Akikben megkopott az önbecsülés, gyűlik a sérelem és fokozódik az indulat, mert a fizetés átutalása megjön, de a megbecsülés és az elismerés már régen elmaradt. Avagy: „adjátok meg a munka örömet, / adjátok kedvet, nekem nem elég / a munkabér, a munkaerő ára!” (József Attila: *Majd emlékezni jó lesz*).

Mozgósítjuk-e ezt a fokozódó indulatot, hogy általa erő legyünk? Adunk-e medret az indulatnak, vagy hagyjuk belepenészedni a szívünkbe, a kollégáink szívébe, a honfitársaink szívébe? Meghagyjuk-e az indulatot megmunkálatlan impulzusellenzéki felháborodásnak? Meghagyjuk-e az indulatot azoknak, akik gyűlöletet és kirekesztést csinálnak belőle? Vagy visszaszerezzük az indulaton át az önmagunkba, az egymásba, az intézményeinkben, az eszményeinkbe, a reményeinkbe, az álmainkba, a jóéletbe, a boldogságba vetett hitünket?

Felébresztjük-e magunkban a lelkesedés szunnyadó képességét? Felébresztjük-e közösen az öntudatunkat? Helyreállítjuk-e az önbecsülésünket, amely jogosan illet minket, ha már egyszer ilyen keményen és kitartóan dolgozunk? Igenis méltók vagyunk a munkánkra, a munkánkra és a hazánkra. Büszke lehet ránk a hazánk, hiszen dolgoztunk és dolgozunk érte, mi dolgoztunk és dolgozunk meg érte, hogy legyen egyáltalán.

4

Személyes kitérő. Élnek dolgozók itt, költők is. Költő foglalkozású budapesti lakos vagyok. Amit írok, nem tud kívül lenni a korszakon, amelyben élünk. Ez a korszak határozza meg a közérzetemet, és ebben a közérzetben valószínűleg másokkal is osztozom. Nem vagyunk egyedül, csak nem vagyunk együtt. *Forgolódnak a tőkés birodalmak*, írta anno a költő, de ma a hiábavalóan sikeresek kinevetnék ezért a szóhasználatért, mert *multunk mind össze van torlódva s mint szorongó kivándorlókra, ránk is úgy vár az új világ*. De akkor itt és most hogyan mondaná (mondaná-e egyáltalán) az öngondoskodó vállalati nyelvgép, hogy – idézem újra – *adjátok meg a munka örömét, adjatok kedvet, nékem nem elég a munkabér, a munkaerő ára?* Költőként a megtapasztalt valóságunk, a korszakunk közérzetének anyagát „fordítom” a szavak konkrétságába, amely az olvasás által aztán vissza is fordul: az olvasói képzelet gyakorlata rendezheti újra a világot, azt a megtapasztalt valóságot, korszakot és közérzetet, amiből eredetileg kiindultam. Megváltoztathatja, vagy legalább tisztábban-élesebben láthatja, ha nem is színről színre. Eközben pedig a korszak politikai tendenciái indulatot keltenek bennem. Indulatot, nem apátiát, nem iróniát, nem cinizmust. De van bennem derű és lelkesedés is, bujkál félelem, és lakik bátorság, köszönhetően mindazoknak, akik naponta inspirálnak. Akik által és akikkel megpróbáljuk máshol látni a magyar társadalom valódi törésvonalait. Van alternatíva.

Ilyen illúziók járnak a fejemben, s közben azt remélem, hogy ami a fejemben jár, az nem csupán illúzió, hanem: reálpolitika. Annak a realitása, hogy a kultúrát egyszeri ünnepi alkalomból hozzáférhető hétköznappá tesszük egymásnak, mindenkinek, sokaknak, minél többeknek. De a kultúra nem az, amit én már tudok. Kultúra az, hogy beszélgetünk. Beszélgetünk és eközben részese lehetek a közművelődés, a kultúra valóságának, nemcsak elméletben, nemcsak az íróasztalnál, nemcsak a verssorvégeken, hanem a gyakorlatban, működésben is. A működésben van a nyugalom. Azt hiszem, jobb költő vagyok ettől a valóságtól, ettől a gyakorlattól, ettől a működéstől. Ezért pedig a kollégáimat illeti a köszönet.

József Attila élete és költészete az anyanyelvünk. Régóta rólunk és nekünk szól, ha voltunk már magányosak és megalázottak, fáradtak vagy fásultak. Ha szégyenkeztünk már olyasmiért, amit velünk műveltek, olyasmiért, amit nem is mi követtünk el. Ha éreztük már úgy, hogy muszáj loholnunk – hogy muszáj loholnunk, pedig hiábavaló. Ha voltunk már dühösek a másokat ért méltánytalanság és igazságtalanság miatt. Ha éreztük már úgy, hogy noha boldogulunk, mégsem vagyunk boldogok. Vagy épp ellenkezőleg: ha hagyatkozhattunk már rá az önzetlen szerelem varázsütésére, az anyai szeretet erejére, az összetartozás emelkedettségére, ha hagyatkozhattunk már rá egy megrendítő műalkotásra, a lenyűgöző tájra vagy az isteni gondviselés nem evilági jeleire.

József Attila verseiből a saját veszteségeinkre és az igazságtalansággal, fáradtsággal, fásultsággal, fájdalommal, kiszámíthatatlansággal vagy nélkülözéssel szembeni indulatainkra is ráismerhetünk. *Mondd, mit érlel annak a sorsa...* A magányainkat oldja közössé, ezáltal osztozásra és vigaszra teremt esélyt. Szolidaritásra és politikai képzeletre. Mert József Attila nemcsak a magyar irodalom nagy alakja, hanem az egykori lakásuzsora és a lakhatási szegénység áldozata, az akkori gyermekvédelmi rendszer alanya is, dolgozó, *ki maga él, maga keres*, mozgalmár és aktivista, rendszerkritikus értelmiségi, mentális zavarral küzdő állampolgár, író foglalkozású budapesti lakos. Üldögel a rakodópart alsó kövén, ismeri az ország törekeny falvait és a holt vidékeket, vasútnál lakik, vagy épp Szegeden a Brüsszeli körúton, a szárszói Horváth-panzióban, a terézvárosi Lovag, a zuglói Korong, a ferencvárosi Gát vagy a párizsi Vieux Colombier utcában.

Az ő életének a tapasztalatai, mindaz, amit ő látott és átélt mind-mind érintik honfitársaink, a mai magyarok sokaságának mindennapjait.

Ezek a hazánk égető ügyei ma is.

(Elhangzott 2026. március 11-én a budapesti Kossuth téren, a KKDSZ Közgűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete Múltat őrzünk! Jövőt kérünk! című figyelemfelhívó köztéri akcióján.)